

Буркова Л. А.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри обліку, оподаткування, публічного управління та адміністрування,
Криворізький національний університет,
Кривий Ріг, Україна
ludmila.ktu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2840-5785

ОЦІНКА ПЕРІОДУ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Burkova Liudmyla,
Ph.D. in Economics, Associate Professor,
Associate professor of Department of Accounting, Taxation, Public Governance and Administration,
Kryvyi Rih National University,
Kryvyi Rih, Ukraine,
ludmila.ktu@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-2840-5785

ASSESSMENT OF THE PERIOD OF FINANCIAL STABILITY OF ENTERPRISES

Анотація. Одним із критеріїв визначення фінансового стану суб'єктів господарювання є їх фінансова стабільність. У той же час у науковій літературі на сьогодні відсутнє чітке визначення сутності даної категорії, а також загальноприйняті методичні аспекти щодо оцінювання фінансової стабільності підприємств та диференціації її рівнів. Досліджено сутність економічної категорії «фінансова стабільність підприємства». Визначено, що на сьогодні у науковій літературі виокремлюються два підходи до її визначення: 1) прямий підхід (здатність безперебійно функціонувати — задовольняти вимоги і надавати послуги, підтримуючи оптимальну величину прибутковості, ліквідності та платоспроможності за допустимого рівня ризиків, та протистояти при цьому негативному впливу внутрішніх і зовнішніх чинників); 2) зворотний підхід (фінансова стабільність підприємства розглядається через його фінансову нестабільність). Тобто, під фінансовою стабільністю здебільшого прийнято розуміти досягнення підприємством певних нормативів діяльності, а в разі відхилення від них — як небезпека для підприємства. В якості критеріїв для ідентифікації фінансової стабільності підприємства дослідниками пропонуються такі категорії: короткострокова і довгострокова, абсолютна і нормальна, допустима і недопустима тощо. Вважаємо, що фінансову стабільність підприємства необхідно визначати не виключно станом на конкретний момент часу, а протягом певного прогнозованого періоду часу. Поділяємо думку дослідників, які є прихильниками зворотного підходу до визначення фінансової стабільності підприємства. При цьому відсутність нестабільності підприємств пропонуємо діагностувати за показниками оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств з урахуванням фактору часу. Запропоновано методичний підхід до оцінювання рівня фінансової стабільності підприємств в одиницях часу.

Ключові слова: фінансова стабільність, фінансова нестабільність, рівень фінансової стабільності, банкрутство, ймовірність настання банкрутства, період часу.

Summary. One of the criteria for determining the financial condition of economic entities is their financial stability. At the same time, in the scientific literature today there is no clear definition of the essence of this category, as well as generally accepted methodological aspects for assessing the financial stability of enterprises and differentiation of its levels. The essence of the economic category «financial stability of the enterprise» is investigated. It is determined that today in the scientific literature there are two approaches to its definition: 1) direct approach (the ability to function smoothly — to meet the requirements and provide services, maintaining the optimal value of profitability, liquidity and solvency at acceptable levels of risk, and resist the negative impact of internal and external factors); 2) the reverse approach (financial stability of the enterprise is considered due to its financial instability). That is, financial stability is mostly understood as the achievement of certain standards of activity by the enterprise, and in case of deviation from them — as a danger to the enterprise. As criteria for identification of financial stability of the enterprise researchers offer the following categories: short-term and long-term, absolute and normal, admissible and inadmissible, etc. We believe that the financial stability of the enterprise should be determined not only as of a particular point in time, but over a certain forecast period of time. We share the opinion of those researchers who are supporters of the reverse approach to determining the financial stability of the enterprise. At the same time, we propose to diagnose the lack of instability of enterprises according to the indicators of assessing the probability of bankruptcy of enterprises taking into account the time factor. A methodical approach to assessing the level of financial stability of enterprises in units of time is proposed.

Keywords: financial stability, financial instability, level of financial stability, bankruptcy, probability of bankruptcy, period of time.

Коди JEL Classification: G33, C53, O21.

Постановка проблеми. Невід’ємною умовою успішного розвитку національної економіки є забезпечення стабільного розвитку та підвищення інвестиційної привабливості провідних галузей господарства у цілому та підприємств зокрема. Однак, враховуючи умови сьогодення (економічна та політична криза в країні, підсилена пандемією COVID-19) економічний розвиток великої кількості підприємств здебільшого характеризується їх нестабільністю діяльності, зростанням конкуренції на вітчизняних і міжнародних ринках збуту, нестачею капіталу, перерозподілом власності, процесами поглинання тощо. Зазначене призводить до скорочення величини активів підприємств, зниження їх ліквідності, збитковості, інвестиційної привабливості тощо. За таких умов будь-яке підприємство повинно піклуватися про достатній рівень фінансової стабільності.

У той же час у науковій літературі нині відсутнє чітке визначення сутності економічної категорії «фінансова стабільність підприємства», а також загальноприйняті методичні аспекти щодо її оцінювання та диференціації. Окреслене й визначило напрямок подальшого дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання забезпечення сталого розвитку протягом тривалого періоду часу залишаються актуальними як для національної економіки у цілому, так і окремих підприємств зокрема. Погоджуємось з думкою автора роботи [1] відносно того, що забезпечення сталого розвитку є таким же життєво важливим інтересом та основою існування будь-якого суспільства, як і стабільність.

Отже, далі у дослідженні розглянемо сутність категорії «фінансова стабільність» детальніше.

Проценко Я.В. стверджує, що за своєю природою фінансова стабільність є багатограним, поліфакторним економічним явищем, яке в динаміці характери-

зує відповідний стан фінансових ресурсів підприємства, за якого воно може забезпечити стабільну й безперервну операційну, фінансову та інвестиційну діяльність, а також здійснити раціональні витрати на її поновлення, удосконалення, формування нових її напрямів і складових, сформувати достатні резерви, адекватні умовам господарювання та зовнішнім впливам [2].

Олійник Л.В. під фінансовою стабільністю розуміє стійкий стан фінансової системи, що дає змогу забезпечити безперебійне здійснення розрахунків, ефективний розподіл фінансових ресурсів і можливість управління фінансовими ризиками, а також запас фінансової міцності, що дає змогу протистояти негативним економічним шокам у майбутньому та запобігати їх негативному впливу на підприємство [3].

Автори роботи [4] наголошують, що фінансова стабільність — це здатність підприємства досягати стану фінансової рівноваги за умови збереження достатньої фінансової стійкості та утримувати її на довгострокову перспективу шляхом ефективного управління фінансовою діяльністю підприємства.

За результатами проведеного ґрунтовного дослідження автором роботи [2] підсумовано, що здебільшого дослідниками під фінансово стабільним розуміється підприємство, яке за рахунок власних ресурсів може покривати вкладені в активи кошти, не допускає невинуватеної дебіторської та кредиторської заборгованостей, а також може розраховуватися за своїми зобов'язаннями у визначений період часу.

Деякими дослідниками слушно зауважується на доцільності диференціації фінансової стабільності підприємств за її рівнями.

Так, наприклад, Мельник С.І. пропонує виокремлювати такі рівні фінансової стабільності підприємств [5]:

- максимальна — показники фінансово-господарського стану суттєво перевищують нормативні значення і підприємство має в наявності значну кількість ресурсів для свого розвитку;
- висока — поточний фінансовий стан підприємства характеризується високим рівнем показників і безпеки;
- допустима — поточний фінансовий стан підприємства характеризується допустимим за нормами рівнем безпеки;
- низька — поточний фінансовий стан підприємства характеризується низьким рівнем показників і рівнем безпеки.

Підхід до поділу фінансової стабільності підприємств за їх рівнями, запропонований автором роботи [5] заслуговує уваги, однак при цьому не окреслюються методичні аспекти до їх диференціації й оцінювання та, здебільшого, пов'язується з управлінням фінансовою безпекою підприємства.

Проценко Я.В. стверджує, що фінансову стабільність підприємства слід розділяти на коротко- і довгострокову, за якою визначати, відповідно, рівень стабільного фінансового стану підприємства у коротко- та довгостроковій перспективі [2]. Поділяємо думку автора роботи [2], що фінансову стабільність підприємства необхідно визначати з урахуванням фактору часу.

У роботі [4] наголошується, що фінансова стабільність охоплює сукупність факторів, що забезпечують підприємству збереження ним абсолютної або нормальної фінансової стабільності. Однак, як здається, такий підхід є не достатньо коректним, адже не ураховується фінансова нестабільність підприємства. При

цьому у науковій літературі виокремлюються підходи, за якими фінансова стабільність підприємства визначається саме через його фінансову нестабільність. За результатами проведеного дослідження автором роботи [5] підсумовано, що здебільшого прихильники такого підходу під даним поняттям розуміють економічний процес чіткої взаємодії внутрішніх механізмів фінансової стабілізації підприємства (оперативного, тактичного та стратегічного) з метою виведення підприємства зі стану кризи або забезпечення його економічного зростання.

Поділяємо думку тих дослідників, які пропонують визначати фінансову стабільність підприємств як відсутність їх нестабільності. При цьому відсутність нестабільності підприємств вважаємо доцільним діагностувати за показниками оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств. Дане положення обґрунтовується тим, що своєчасне виявлення ознак можливого банкрутства підприємства дозволяє його керівництву вжити термінових заходів щодо покращення фінансового стану підприємства та зниження ризику його банкрутства.

Методика дослідження. Методологічну основу дослідження становили загальнонаукові та спеціальні методи, а саме: логічного узагальнення, експертних оцінок, матричний, графічний, встановлення причинно-наслідкових зв'язків тощо.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Вважаємо, що у будь-якому довільному році протягом оцінюваного періоду у підприємства зберігається фінансова стабільність лише тоді, коли ймовірність настання його банкрутства не відповідає граничному значенню.

Формулювання цілей. Розробка методичного підходу до оцінювання рівня фінансової стабільності підприємств в одиницях часу.

Виклад основних результатів дослідження. У раніше проведених дослідженнях [6; 7] запропоновано методичні підходи, що дозволяють визначати ймовірність настання банкрутства підприємства залежно від тривалості часу проведення даної процедури. В якості досліджуваного періоду часу обрано три роки, що настануть після поточного. При цьому оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств запропоновано здійснювати протягом першого року, протягом перших двох років, у другому році, протягом перших трьох років і в третьому році. З цією метою із застосуванням дискримінантного аналізу розроблено відповідні моделі, що дозволяють характеризувати ймовірність настання банкрутства підприємств протягом одного, двох і трьох років [6; 7]. Розроблено шкалу, що надає можливість діагностувати розраховане значення показника оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств. Встановлено граничне значення показника, при досягненні якого ймовірність настання банкрутства підприємств перестає бути прийнятною для кожного з цих періодів. При цьому запропоновано застосовувати наступну градацію: мала, невелика, середня, велика та дуже велика ймовірності настання банкрутства підприємств [6; 7].

На підставі методів математичного моделювання розроблено матриці якісного оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств у другому та третьому роках на підставі оптимістичного [8], песимістичного [9] та медіанного [10] підходів.

Продовжуючи дослідження пропонуємо методичний підхід до оцінювання рівня фінансової стабільності підприємств в одиницях часу.

Вважаємо, що в будь-якому довільному році протягом оцінюваного періоду у підприємства зберігається фінансова стабільність лише тоді, коли ймовірність настання його банкрутства не відповідає граничному значенню. В якості граничної якісної ймовірності, при якій банкрутство підприємства є малоймовірним, пропонуємо вважати середню ймовірність настання банкрутства підприємств [6; 7] (позначимо її P^-). Тоді якщо ймовірність настання банкрутства підприємств велика або дуже велика (тобто більша, ніж гранична), то це свідчить про фінансову нестабільність підприємств (позначимо її P^+). При цьому малу та незначну ймовірності настання банкрутства підприємств також позначимо P^- .

Пропонуємо на першому етапі дослідження визначати найменший рівень фінансової стабільності підприємства. Приймаємо, що перший рік, який досліджується — це нульовий, тоді:

- найвищий рівень фінансової стабільності підприємства — третій рік;
- другий рівень фінансової стабільності підприємства — другий рік;
- перший рівень фінансової стабільності підприємства — перший рік;
- фінансова нестабільність підприємства — нульовий рік.

Отже, якщо ймовірність настання банкрутства підприємства (P_{1-3}) буде меншою або дорівнює граничній, тоді:

$P_{1-3}=P^-$ — третій (найвищий) рівень фінансової стабільності підприємства.

$P_3=P^+$ — другий рівень фінансової стабільності підприємства.

$P_2=P^+$ — перший рівень фінансової стабільності підприємства.

$P_1=P^+$ — нестабільність підприємства.

Блок-схему алгоритму визначення найменшого рівня фінансової стабільності підприємства наведено на рис. 1.

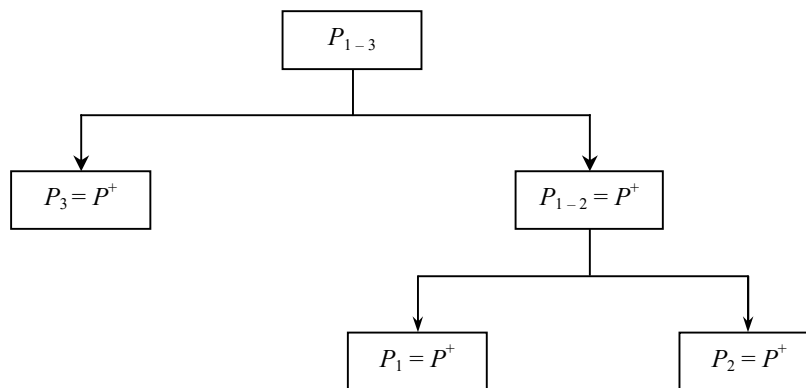

Рис. 1. Визначення найменшого рівня фінансової стабільності підприємства (розроблено автором)

Припустимо, що ймовірність настання банкрутства підприємства протягом перших трьох років буде меншою або дорівнюватиме граничній. Така ситуація свідчить про найвищий рівень фінансової стабільності підприємства. Тоді протягом третього року підприємство буде мати другий рівень фінансової стабільності.

Якщо ймовірність настання банкрутства підприємства протягом перших двох років буде меншою або дорівнюватиме граничній, то тоді протягом другого року

підприємство буде мати перший рівень фінансової стабільності підприємства, а протягом першого року підприємство буде фінансово нестабільним.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Проведені дослідження мають виключне значення як для прийняття стабілізаційних заходів менеджментом підприємств, так і для рішень щодо взаємодії із підприємством з боку постачальників, споживачів і кредиторів. Окреслені аспекти і є метою подальших досліджень.

Список літератури

1. Дорогунцов С.І., Ральчук О.М., Федорищева А.М. Безпека розвитку і безпека стабільності — відповідь на виклики глобалізації. Київ : Знання, 2004. 39 с.
2. Проценко Я.В. Методологічний підхід до визначення й оцінювання фінансової стабільності підприємства. *Наукові праці НДФІ*. 2017. Вип. 1. С. 122-130. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npdfi_2017_1_11
3. Олійник Л.В. Стратегічні напрями забезпечення фінансової стабільності підприємства. *Фінанси, облік, банки*. 2017. № 1 (22). С. 118-124.
4. Єфремова Н.Ф., Золотарьова О.В., Недашківська К. Економічний зміст фінансової стійкості підприємства та фактори впливу на її рівень. *Інвестиції: практика та досвід*. 2011. №15. С. 46-49. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ipd_2011_15_14
5. Мельник С.І. Основні чинники впливу на фінансову стабільність у контексті управління фінансовою безпекою підприємства. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2019. Вип. 5 (2). С. 92-97. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/PSPE_print_2019_5_%282%29__15
6. Нусінов В.Я., Буркова Л.А. Оцінювання ймовірності настання банкрутства підприємств з урахуванням горизонту прогнозування. *Агросвіт*. 2021. №7-8. С. 18-25. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/7-8_2021/4.pdf
7. Буркова Л.А. Оцінка ймовірності настання банкрутства підприємств металургійної галузі як складова визначення їх інвестиційної привабливості. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. №8. С. 34-39. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/8_2021/8.pdf
8. Нусінов В.Я., Буркова Л.А. Інтервальне оцінювання фінансової нестабільності підприємств. *Вчені записки КНЕУ*. 2021. №23 (2). С. 56-66.
9. Буркова Л.А. Песимістичний підхід до аналізу можливих збитків діяльності підприємств внаслідок їх фінансової нестабільності. *Економіка та суспільство*. 2021. №25. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/279/267>
10. Нусінов В.Я., Буркова Л.А. Розробка матриць якісного оцінювання ймовірності початку процедури банкрутства підприємств на підставі кількісних методів розрахунків. *Економіка та держава*. 2021. №4. С. 12-17. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/4_2021/4.pdf

References

1. Dorohuntsov, S.I., Ral'chuk, O.M. and Fedorysheva, A.M. (2004). Bezpeka rozvytku i bezpeka stabil'nosti — vidpovid' na vyklyky hlobalizatsii [Security of development and security of stability are the answer to the challenges of globalization], Znannia, Kyiv, Ukraine.
2. Protsenko, Ya.V. (2017), Methodological approach to determining and assessing the financial stability of the enterprise. *Naukovi pratsi NDFI*. Vol. 1. P. 122-130.

3. Olijnyk, L.V. (2017), «Strategic directions of ensuring the financial stability of the enterprise». *Finansy, oblik, banky*. Vol. 1 (22). P. 118-124.
4. Yefremova, N.F., Zolotar'ova, O.V. and Nedashkivs'ka, K. (2011), «The economic content of the financial stability of the enterprise and the factors influencing its level». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 15. P. 46-49.
5. Mel'nyk, S.I. (2019), «The main factors influencing financial stability in the context of financial security management of the enterprise». *Problemy systemnoho pidkhodu v ekonomitsi*. Vol. 5 (2). P. 92-97.
6. Nusinov, V.Ya. and Burkova, L.A. (2021), «Assessing the probability of bankruptcy of enterprises taking into account the forecast horizon». *Ahrosvit*. Vol. 7-8. P. 18-25.
7. Burkova, L.A. (2021), «Assessment of the probability of bankruptcy of metallurgical enterprises as a component of determining their investment attractiveness». *Investytsii: praktyka ta dosvid*. Vol. 8. P. 34-39.
8. Nusinov, V.Ya. and Burkova, L.A. (2021), «Interval assessment of financial instability of enterprises». *Vcheni zapysky KNEU*. Vol.23 (2). P. 56-66.
9. Burkova, L.A. (2021), «Pessimistic approach to the analysis of possible losses of enterprises due to their financial instability». *Ekonomika ta suspil'stvo*. Vol. 25.
10. Nusinov, V.Ya. and Burkova, L.A. (2021), «Development of matrices for qualitative assessment of the probability of the beginning of the bankruptcy procedure of enterprises on the basis of quantitative calculation methods». *Ekonomika ta derzhava*. Vol. 4. P. 12-17.

Стаття надійшла в редакцію 11.05.2021